

XAVIER PONS I CASACUBERTA*

***LA COMISSIÓ CREADA PEL REI JOAN I
I LA REINA VIOLANT A PARTIR DELS POGROMS
CONTRA ELS JUEUS DE 1391.
ESPOLIACIÓ DEL CAPITAL I PATRIMONI
DELS JUEUS I CONVERSOS***

ABSTRACT

August of 1391 the Jewish community in Barcelona was attacked and most of its members converted to Christianity. This meant the end of Barcelona's Jewish Aljama, but not the end of the debts owed to their creditors. To collect these debts, the monarchy created a special commission for forcing all converts and Jews of Barcelona to pay these debts. This article reveals how it worked this commission and his organization.

INTRODUCCIÓ

Realitzant una investigació sobre la societat jueva conversa de Barcelona, motivada per l'article de Josep Hernando Delgado,¹ vam topar amb un seguit de documents que feien referència a una comissió creada pels monarques Joan I i Violant, després dels fets de 1391. La primera a parlar d'aquesta comissió va ser Marina Mitjà el 1947 en un article referent a l'assalt del call barceloní el 1391.² Més tard es

*Doctorand de la Universitat de Barcelona amb la tesi en curs *La societat conversa a partir dels fets de 1391 fins a la guerra civil catalana de 1462*, sota la direcció del doctor Josep Hernando Delgado.

1. J. HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus: cohesió i solidaritat*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 37/1 (Barcelona, 2007), pp. 181-212.

2. Marina MITJÀ: *Juan I y el Call en 1391*, dins *Barcelona divulgación històrica*, A. Duran Sanpere director, Aymá editor, 7, Barcelona, 1949, pp. 105-113.

referiria a la dita comissió Jaume Riera i Sans en un article escrit el 1997,³ i després en un altre escrit el 2002,⁴ en què localitzà la Sinagoga Major de Barcelona. En aquests dos articles l'autor feia referència a la venda dels censos de les cases del Call a Guillem Colom per part d'una comissió, creada pels reis el 2 d'octubre de 1392, pel preu de 20.000 lliures barcelonines, que anirien destinades a sufragar els censals morts i violaris que l'aljama de Barcelona havia venut i que ara no podia pagar.

El 5 d'agost de 1391 la comunitat jueva de Barcelona va ser atacada i ferida de mort. El call va ser assaltat i la majoria dels seus membres van ser morts o convertits al cristianisme, amb la qual cosa va desaparèixer l'aljama jueva de Barcelona. Passada la tempesta, es va imposar una qüestió: destruïda l'aljama dels jueus, com es cobriren tots els censals morts i violaris que dita aljama havia venut? La resposta fou la creació d'una comissió per part dels monarques que, sense cap escrúpol, faria responsables tots els jueus i conversos de dits deutes i saquejaria els seus béns per tal de pagar als creditors els diners deguts per l'aljama de Barcelona i els seus singulars. Els mitjans per fer-ho eren, d'una banda, la confiscació dels béns dels jueus i conversos, morts, absents, i menors d'edat, i la seva posterior venda; de l'altra, el cobrament dels deutes deguts als jueus que van morir. Els drets successoris dels legítims hereus d'aquests conversos i jueus van ser completament obviats, i tots els diners recaptats per aquestes accions serviren per a pagar els creditors. D'altra banda, la comissió també cobrava una taxa de 10 sous per lliura sobre les cases del Call que es vengueren, els ingressos de la qual serviren per a la mateixa fi.

Per la seva part, els monarques, mitjançant dita comissió, s'apropriaren de tots els béns comuns de l'aljama (sinagogues, cementiri, la Posa,⁵ censals destinats a causes pies, entre d'altres), així com dels béns dels jueus que van morir en els avallots, especialment aquells que van morir sense successors i els que es van suïcidar.

Espoliats en vida i mort, els conversos van veure com s'esvaïen el seu capital i patrimoni familiar. Van haver de començar de nou. Treballant majoritàriament en el oficis que desenvolupaven quan eren jueus, aconseguiren prosperar i mantenir el monopoli d'alguns oficis que controlaven abans de ser convertits, com, per exemple, els llibreters.⁶

3. J. RIERA I SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona. Proposta de localització*, dins «Butlletí Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i Ciències de Catalunya», 99 (Barcelona, 1997), pp. 60-71.

4. J. RIERA I SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, dins «Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols», XX (2002), pp. 7-73.

5. Petita lloca situada més enllà de Sant Pau del Camp, en el camí que conduïa de la ciutat al cementiri jueu de Montjuïc. Marina MITJÀ: *Juan I y el Call en 1391*, citat, p. 112.

6. J. HERNANDO DELGADO: *Crèdit i llibres a Barcelona, segle XV: els contractes de venda de rendes (censals morts i violaris) garantits amb vendes simulades de llibres. El llibre: instrument econòmic i instrument de cultura*, dins «Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols», XVII (2000), pp. 7-222. Es constituïren grans llinatges de llibreters conversos, com els Mascaró, els sa Coma, els Conomines, els

5 D'AGOST DE 1391. EL PRINCIPÍ DE LA FI DE LA COMUNITAT JUEVA DE BARCELONA

L'assalt al call de Barcelona el 5 d'agost de 1391 va iniciar un camí de no-retorn en les relacions entre les comunitats cristiana i jueva de la ciutat.⁷ A partir d'aquell moment la condició dels jueus va anar empitjorant de manera exponencial, fins a la prohibició feta al 1401 de tenir casa fixa a Barcelona.

Aquest gran brot d'antisemitisme produït a finals del segle XIV va iniciar-se a Sevilla. En fou l'instigador el bisbe Ferrand Martínez. L'inici dels seus atacs a la població jueva el trobem en 1378, quan Ferrand Martínez era ardiaca d'Écija i començà a predicar a Sevilla contra el jueus, proclamant la destrucció de les vint-i-tres sinagogues que hi havia en la ciutat i la separació de la població jueva de la cristiana.⁸ El 1390, després de la mort de l'arquebisbe de Sevilla, l'administració de la diòcesi passà a mans de Ferrand Martínez. Investit ara amb més poder i influència, ordenà als seus feligresos l'enderroc de totes les sinagogues de la ciutat, la conversió al cristianisme dels esclaus musulmans dels jueus, i va demandar davant els tribunals eclesiàstics als jueus que eren arrendadors d'impostos.⁹

Els sermons van seguir amb més virulència, i excitaren perillósament els ànims del tercer estament que, com era d'esperar, va atacar sense contemplacions la població jueva i els seus béns. Els jueus van presentar les seves queixes a la Cort respecte els actes de Ferrand Martínez, però no es va fer res. Davant una torba popular incontrolada les autoritats preferien esperar com es desenvoluparien els fets. Les sinagogues van ser convertides en esglésies i el barri jueu va ser assaltat i ocupat plenament pels cristians. La majoria dels jueus van ser convertits, l'alternativa era la mort o l'exili.

Lluny de parar-se, el fenomen s'expandí per tota la península, a una velocitat esgarrifosa, en dues direccions: una cap al nord, les dues Castelles i Navarra, i l'altra cap al nord-est, la Corona d'Aragó, que és el que exposarem a continuació.

Després d'Oriola i Alacant, València va ser contagiada per l'onada antijueva que provenia de Sevilla. El 9 de juliol, diversos castellans que havien arribat a la ciutat amb vaixell instigaven les tropes pertanyents a l'infant Martí, que en aquell moment estaven a punt d'embarcar rumb a Sicília, a atacar els jueus. Amb les notícies del que

Bertran i els Cardona; vegeu J. HERNANDO DELGADO: *Del llibre manuscrit al llibre imprès. La confecció del llibre a Barcelona durant el segle XV. Documentació notarial*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 21 (2002), pp. 258-603.

7. Sobre la comunitat jueva de Barcelona abans dels fets de 1391, vegeu A. RICH ABAT: *La comunitat jueva de Barcelona entre 1348 i 1391 a través de la documentació notarial*, ed. Fundació Noguera, Barcelona, 1999. Sobre les relacions entre jueus i cristians vegeu *Cristianos y judíos en contacto en la Edad Media. Polémica, conversión, dinero y convivencia*, Flocel SABATÉ i Claude DENJEAN, eds., Reunión Científica en Girona (20 - 24 de enero de 2004), Editorial Milenio, Lleida, 2009,

8. Y. BAER: *Historia de los judíos en la España cristiana*, ed. Riopiedras, Barcelona, 1998, p. 531.

9. Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 531.

havia passat a Sevilla, el Consell de la ciutat de València es preparà per impedir similar desenllaç. El Consell negocià amb els gremis perquè atuessin els seus homes. Al voltant de la jueria es posaren unes forques per ajusticiar els instigadors de la revolta i advertir així del destí que esperava tot aquell que es volgués unir als avalots, al mateix temps que es posaven llocs de guàrdia per controlar la zona.¹⁰ Totes les mesures preses no van servir per res. El mateix dia, un grup d'agitadors comandats pels castellans van atacar la jueria. En un intent de defensar-se, els jueus van tancar les portes, i s'escampà el rumor que alguns cristians havien quedat dins. L'infant Martí i els consellers van ordenar als jueus que obrissin la porta, però aquests es van negar, i el tumult d'avalotadors que hi havia reunit va tirar la porta a terra i va arrasar tot el que va trobar. La majoria dels jueus foren morts o convertits al cristianisme, i els seus béns saquejats. La sinagoga major va ser convertida en església sota invocació de sant Cristòfol, del qual aquell dia era la festa, al mateix temps que en el call jueu se'n construïa una altra dedicada a santa Maria de Gràcia.¹¹

El 10 de juliol, la ciutat de Mallorca es posava en alerta, en rebre notícies del que havia passat a València. Finalment, el 2 d'agost el poble petit es revoltà demanant reformes socials i econòmiques, però fou convenientment desviat cap a la jueria, on van atacar i saquejar la comunitat hebrea, veient en els jueus l'arquetip de la usura, i, per tant, de l'opressió econòmica als més desfavorits.¹² El 12 d'agost la majoria dels jueus ja s'havien convertit.

Les notícies sobre el que havia passat a València arribaren a Barcelona el 12 de juliol.¹³ Ciutadans i homes de la mar estigueren tot el dia dins la casa del Consell amb l'ordre de sufocar el mínim avalot que s'iniciés. El dia següent i el 25 foren diversos ciutadans i menestrals els que romangueren dins la casa del Consell amb la mateixa finalitat. Com en els casos anteriors, les mesures preses per les autoritats no van servir de res. El dia 5 d'agost, i seguint la mateixa seqüència dels fets de València, un vaixell amb cinquanta castellans provinent de València instigà l'exèrcit de l'infant Martí, que hi havia al port de Barcelona a punt d'embarcar-se cap a Sicília, a atacar la jueria.¹⁴ Escamparen el rumor que a la ciutat de Mallorca ja havia passat el mateix que a València. Un grup d'exaltats, encapçalats pels cinquanta castellans, assaltaren i saquejaren el Call Major a primeres hores del matí del 5 d'agost.¹⁵ Molts

10. Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 535.

11. D. FREDERICH SCHWART I LUNA I F. CARRERAS I CANDI: *Dietari del Antich Consell Barceloní*, I, ed. Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1892, p. 16.

12. J. F. LÓPEZ BONET: *La revolta de 1391: efectivament, crisi social*, dins «XIII Congrés de la Corona d'Aragó», ed. Institut d'Estudis Baleàrics, Palma de Mallorca, 1989, pp. 111-123.

13. D. FREDERICH SCHWART I LUNA I F. CARRERAS I CANDI: *Dietari del Antich Consell Barceloní*, I, ed. Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1892, p. 17.

14. Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 539.

15. Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 539 *Dietari del Antich Consell Barceloní*, citat, p. 17.

jueus foren morts o convertits al cristianisme i altres pogueren refugiar-se al Castell Nou. El dia 6 el Consell manà posar guaites de dia i de nit en un intent de controlar la situació.

Però fou el dia 7 quan l'avalot arribà al seu zenit. Homes armats de les *ciquantenes* i les *desenes* foren reunits pel Consell, que manà empresonar a la casa del veguer alguns dels que provocaren l'avalot, entre ells els citats castellans. Cap al mig dia, el poble menut (mariners, pescadors...), amb armes i ballestes, es dirigí en gran nombre des del carrer de la Mar cap al centre al crit de «muyra tot hom e viva lo rey e lo poble». ¹⁶ La seva intenció era cremar les cases dels rics, però en últim moment, tal com passà a la ciutat de Mallorca, van ser convenientment desviats cap al call jueu. ¹⁷ D'allà es dirigiren a la casa del veguer, on irromperen per la força i alliberaren tots els presos pel avalots. Seguidament el tumult es dirigí cap al Castell Nou, on es trobaven refugiats la major part dels jueus que aconseguiren escapar del primer atac, i l'assetjaren. Per tal de fer sortir els jueus que eren a dins, calaren foc a la porta i els atacaren amb ballestes des dels terrats de les cases del voltant. Mentrestant, fent sonar les campanes, es reuniren pagesos i sacramentals de fora de la ciutat, i, formant una massa temible, es dirigiren a cremar les escriptures del batlle i del veguer.

Finalment, el dimarts dia 8 els jueus que es trobaven refugiats al Castell Nou es van rendir i van ser portats en processó fins a la catedral. Allí, i en altres esglésies, es va procedir a batejar massivament tots els jueus. Els que es negaven, generalment dones, eren lliurats a les mans de la iracunda massa que els donava mort. Segons el Dietari de l'Antich Consell, van morir 300 jueus.

El panorama era desolador. Quasi la totalitat dels jueus van ser convertits al cristianisme o van morir, tan sols una minoria va aconseguir escapar, refugiant-se en cases particulars i en convents on els ajudaren a escapar dels seus perseguidors. El 22 d'agost de 1391, el Consell deliberà que tots els jueus que es trobessin haurien de ser instal·lats en cases de religiosos perquè se'ls instruís en la fe catòlica, i els que no es volguessin convertir serien expulsats de la ciutat. ¹⁸ El cert és que pel que es refereix a la instrucció religiosa dels jueus que es van convertir, i a altres aspectes, ni l'Església ni la societat cristiana no es van preocupar d'ajudar-los, amb la qual cosa els conversos van haver d'instruir-se segons els seus mitjans els permetien per tal de

16. C. BATLLE: *L'expansió baixmedieval, s.XIII-XV*, dins *Història de Catalunya*, III, dirigida per P. VILAR, ed. Edicions 62, Barcelona, 1988, p. 271. També a *Dietari del Antich Consell Barcelona*, citat, p. 18.

17. C. BATLLE: *L'expansió baixmedieval...*, citat, p. 271.

18. AHCB, Consell de Cent, *Llibre del Consell*, sig. 1B.125, 30/IX/1390 – 26/11/1392, fol. 37v. Les referències als arxius es fa en la forma acostumada: AHCB= Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, AHPB= Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, ADB= Arxiu Diocesà de Barcelona, ACA= Arxiu Corona d'Aragó.

conèixer la nova fe i no ser objecte de sospita.¹⁹ Com hom ja sap, aquest fet comportarà en un futur dramàtiques conseqüències. Per la seva nova condició el convers era apte per ésser subjecte de tots els drets polítics del ciutadà, però ensems tenia relacions tenses amb els cristians *de natura* per la sospita, real o no, de la minça sinceritat de les conversions.²⁰

La conversió de la majoria dels jueus al cristianisme no va aturar els avalots, tal com es pot observar en el Llibre del Consell.²¹ Nombrosos artesans estaven presents en el Consell per tal que les autoritats de la ciutat donessin explicacions sobre la mala gestió de les finances municipals i demanar una rebaixa dels impostos, la qual cosa demostra que rere l'avalot hi havia importants motius socials.²² Com diu Maria Josep Estanyol i Fuentes:²³ el fets de 1391 «a Catalunya no van ser solament un atac contra el jueus sinó que l'arrel dels disturbis també va ser el malestar del poble i dels camperols en contra del rei i els nobles, amb els jueus com a excusa o «cap de turc»; la qüestió era protestar per la política econòmica reial i els jueus eren la propietat reial més feble. Tot això es va barrejar amb una gran dosi de fanatisme religiós provocat pels clergues, que ho anomenaren *guerra santa*, i que, en el fons, va ser una revolta gairebé qualificable de guerra civil del poble baix empobrit en contra del rei i els nobles i els artesans en contra del govern dels patricis en les viles, amb els jueus com a excusa. Aquesta revolta va ser el bressol del malestar del segle xv. La normalitat no es restabliria completament fins a l'arribada del rei a Barcelona a mitjans de desembre del mateix any».

CÀSTIG ALS CULPABLES

L'aljama de Barcelona havia quedat completament destruïda. La posició de la monarquia davant els fets de 1391 va ser la de protegir el jueus i impedir la seva conversió, ja que eren propietat del rei (el seu tresor) i representaven importants ingressos en les seves arques personals. Malauradament, la monarquia no va poder fer res per impedir l'atac. En el moment dels fets el rei Joan i la reina Violant es

19. H. BEINART: *Los conversos y su destino*, pp. 97-125, dins *Los judíos de España*, editada per E. KEDOURIE (ed.), ed. Crítica, Barcelona, 1992, p. 98.

20. J. HERNANDO DELGADO: *El procés contra el convers Nicolau Sanxo, ciutadà de Barcelona, acusat d'haver circumcidat el seu fill, 1437-1438*, dins «Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia», 13 (1992), pp. 75-100

21. AHCB, Consell de Cent, *Llibre del Consell*, sig. 1B.I25, 30/IX/1390 – 26/11/1392, fols. 37r-43r.

22. Sobre les causes socials dels avalots de 1391, vegeu P. WOLFF: *The 1391 Program in Spain. Social Crisis or Not?*, «Past and Present», 50 (febrer 1971), pp. 4-18.

23. M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans. Les seves vivències i influència en la cultura, l'economia i la política dels reialmes catalans*, ed. PPU, Barcelona, 2009, p. 134.

trobaven a Saragossa, on hi havia una importat comunitat jueva que no va ser devastada gràcies a la seva presència i la del seu exèrcit. Si el rei partia de Saragossa per tal d'aturar els avalots que s'estaven produint en altres indrets de la corona, l'aljama d'aquesta ciutat seria atacada com totes les altres.²⁴

Els jueus, mitjançant les seves aljames, pagaven diversos impostos que anaven directament al tresor personal del rei. Gairebé totes les aljames dels regnes havien sofert una important davallada no solament pels jueus que van morir sinó pels que en convertir-se ja no formaven part de la propietat del rei.²⁵ La monarquia, però, trobà diferents mecanismes per recuperar part del perdut.

El 22 de setembre el rei va demanar una avaluació dels disturbis i va ordenar als seus oficials del Principat de Catalunya que reunissin totes les dades possibles referents als béns públics de l'aljama, així com els dels jueus que van morir durant els aldarulls, especialment aquells sense hereus i els que es van suïcidar per no renegar de la seva fe.²⁶ El monarca, com a propietari dels jueus, també ho era dels seus béns comuns (sinagogues, cementiri, censals destinats a causes pies), per tant s'apropià de tots aquests béns per tal de repartir-los entre els seus súbdits. Per exemple, la sinagoga major va ser donada pel rei a Esperandéu Cardona, per tal de pagar els seus serveis com a jurista de la Cancelleria.²⁷ Els béns de les famílies jueves que van morir sense hereus passaren a mans del rei com a propietari dels jueus.²⁸ D'altra banda, el rei va desposseir dels drets d'herència els jueus «que ells mateixos se mataren» i es va quedar les seves propietats.²⁹

Els monarques intentaren reconstruir les aljames amb l'esperança que tornessin a recuperar la seva esplendor, i amb ella els quantiosos ingressos que aportaven a la corona. Projecte que finalment fracassà.

Cap a finals del mes d'octubre el rei parteix de Saragossa per a castigar els culpables dels avalots, tal com remarca Baer,³⁰ però els càstigs van ser ínfims: el rei va atorgar a València una carta de perdó general, i la reina va demanar clemència per als culpables dels avalots de Lleida.

El rei arribà a la meitat del mes de desembre a Barcelona, per castigar els culpables. Vint-i-sis homes foren condemnats a la forca i executats públicament a la plaça de Santa Anna. La resta foren multats amb penes pecuniàries. Els culpables procedien de tots els nivells socials, no tan sols del tercer estament. Durant mesos es va

24. Y. BAER: *Historia de los judios...*, citat, p. 546.

25. M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 136.

26. Y. BAER: *Historia de los judios...*, citat, p. 544.

27. J. RIERA I SANS: *La Sinagoga Major dels de Barcelona. Proposta de localització*, citat, p. 68.

28. M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 135.

29. Y. BAER: *Historia de los judios...*, citat, p. 545.

30. Y. BAER: *Historia de los judios...*, citat, p. 549.

negociar sobre les multes i els perdons a les corporacions públiques i al bisbat de Barcelona, ja que també hi havia religiosos implicats.³¹

El document de pagament del lloguer de la casa que es va utilitzar per cobrar les dites multes, que hem localitzat a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, ens dóna molta informació respecte al mecanisme seguit per al seu cobrament.³² Del citat document es desprèn que els monarques van nomenar tres diputats, Jaume Tèrmens i Arnau Porta, de la tresoreria del rei, i Pere Cortada, de la tresoreria de la reina, *ad colligendum et levandum quascumque pecunie quantitates provenientes ex compositionibus que fiunt et fient per quoscumque delatos de invasione, comburicione, destruccione et disraubacione Callis iudeorum Barchinone*, és a dir, perquè cobressin les multes a les quals foren condemnats els culpables de la destrucció del call durant l'avalot. Per poder fer la seva tasca, la tresoreria del rei i de la reina va llogar part d'una casa propietat de Joan de Mitjavila,³³ ciutadà de Barcelona, des del dia 1 de juliol de 1392, fins al mes de desembre, en total sis mesos. Per tant, podem deduir que les multes es van començar a pagar a partir de l'1 de juliol, i que potser van preveure acabar de cobrar-les a finals d'any.

En el mateix arxiu, hem localitzat el pagament d'una de les multes.³⁴ En aquest instrument Antoni Rosar, de la tresoreria de la reina, ciutadà de Barcelona, procurador del rei i de la reina sobre els fets del call dels jueus de Barcelona i sobre altres fets que sorgiren com a conseqüència dels avalots, rep de Francesc Bugatell, prevere, beneficiat a l'església de Sant Just de la ciutat de Barcelona, 10 florins d'or d'Aragó que Nicolau Serra, boter, ciutadà de Barcelona, havia de pagar com a acusat de la depredació i expugnació del call i del Castell Nou. Tal com observem, l'import de les multes eren recollides per procuradors designats pel rei i la reina, i pertanyents a una de les dues tresoreries.

En total, 87 homes foren castigats amb multes que oscil·laven entre els 600 florins (un grec virater que, pel que sembla, va proporcionar als avalotadors armes del seu obrador), i els 10 florins, com la multa que acabem de veure, sumant un total de 5000 florins d'or d'Aragó.³⁵ En aquesta quantitat no estan incloses les multes que van pagar les parròquies ni els consellers, ja que no van deixar constància documental. Molts dels culpables foren, a més, condemnats a les galeres de l'Infant Martí.

31. Y. BAER: *Historia de los judios...*, citat, p. 546.

32. Vegeu apèndix documental, doc. 2.

33. El mateix Joan de Mitjavila llogà una casa seva al batlle de Barcelona, Joan Sabastida, per a realitzar les seves tasques, tal com s'extreu de l'instrument de pagament de dit lloguer datat l'11 d'abril de 1401. AHPB, Pere CLAVER, Llibre comú, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, fol. 22.

34. Vegeu apèndix documental, doc. 1.

35. C. BATLLE: *L'expansió baixmedieval...*, citat, p. 272.

Tanmateix, amb el càstig dels culpables dels avalots i els diners recollits en les multes no n'hi havia prou per compensar el gran trasbals econòmic provocat per l'atac als jueus i la seva conversió, ja que, amb la desaparició de l'aljama, abolida pel rei el 10 de setembre de 1392, i amb els seus membres morts, convertits o desapareguts, com es cobriren tots els censals morts i violaris que la dita aljama i els seus singulars havien venut? La resposta no es féu esperar.

CREACIÓ DE LA COMISSIÓ DEL CALL

El 2 d'octubre de 1392, el rei Joan i la reina Violant, reunits al monestir de Sant Cugat del Vallès amb les parts implicades en la delicada situació econòmica que representava la desaparició de l'aljama jueva de Barcelona —és a dir, jueus, conversos i creditors—, creen una comissió amb plens poders per tal de cobrar els preus dels censals i violaris que l'aljama havia venut, i fent responsables de dits deutes tots els jueus i conversos.

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó es conserva el document de constitució de dita comissió, que podem resumir en 12 punts:³⁶

1. El rei Joan I i la reina Violant, tenint la dita reina la possessió i jurisdicció de l'aljama dels jueus de Barcelona, deixen als conversos i jueus, que configuraven l'aljama, 4 sous per lliura i la pensió de tot un any, amb càrregues i penes incloses, del preu dels violaris i censals que la dita aljama i els seus singulars deuen als seus creditors. Els jueus i conversos prometen complir el que segueix i nomenen procuradors els comissaris, segons és concordat entre els reis, els creditors i els jueus i conversos. Les tres parts concorden donar ple poder a Felip de Ferrera, Guillem de Busquets i Jaume Pastor, i tot dret d'ocupació, incoació i continuació, del que s'expressarà a continuació. Les decisions preses entre els comissaris es faran per majoria.
2. Els reis manen als comissaris obrir els calls, pels llocs on a ells els sembli convenient, perquè es barregin amb la ciutat, així com enderrocar els edificis que ells vulguin per a tal fi. Els comissaris tenen poder per valorar dits béns i pagar als jueus i conversos, dels quals siguin aquests béns, la quantitat que hagin decidit.
3. Els reis manen fer inventari de tots els deutes, censals, violaris, censos en morabatins, comandes dites de taula, quantitats en monedes, cases, propietats, sinagogues, el fossar i la posa que és prop de la torre d'en Mitjavila, i

36. ACA, Cancelleria, reg. 1925, f. 144v-147v. Citat en: J. RIERA I SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona. Proposta de localització*, citat, p. 62.

- altres béns i drets, que van ser de l'aljama o els seus singulars, tant conversos com jueus, i que van ser concedits pels reis, anul·lant dita concessió i tota cessió que els jueus haguessin fet de dits béns, encara que dita cessió fos feta als creditors, retornant així a la propietat del rei. Els comissaris fixen els preus dels béns dels jueus i conversos segons el seu criteri. També poden comprar els deutes que aquests deuen als creditors, però sense perjudicar dits creditors, i imposar una taxa a dits jueus i conversos, segons les seves possibilitats de pagament. Els comissaris tenen dret a cobrar dites taxes.
4. Els comissaris tenen dret de vendre, en encant públic o en altra manera, els béns dels jueus i conversos que per absència o altra causa no poden pagar als creditors les taxes imposades pels comissaris. Dels béns que es poden vendre, en queden exclosos els censos de les almoines i de les confraries de la dita aljama. Els comissaris poden fer àpoca, signar els instruments de venda i tots els instruments necessaris per tal de portar a terme dites vendes, així com el lliurament de dits béns. Tots els guanys resultants d'aquestes vendes seran destinats a pagar els dits creditors. Pel que fa als 4 sous per lliura i a la pensió d'un any, que els reis presten als creditors de l'aljama, seran pagats als creditors quan aquests rebin la resta del deute.
 5. Els comissaris poden contractar a qui vulguin per fer les estimacions dels béns, per fer els enderrocaments i altres obres per obrir els calls, i altres feines relacionades amb la comissió i els seus afers, així com establir el seu salari i pagar-lo.
 6. Els comissaris, amb la intenció que els afers de la comissió arribin a millor conclusió, hauran de guiar i assessorar els conversos i jueus que són o seran absents de la ciutat de Barcelona en les obligacions en què són obligats pels dits creditors. Els comissaris també tenen potestat d'anomenar i destituir juristes que els assessorin en els negocis del call, assistents, col·lidors i curadors dels béns dels absents.
 7. Els comissaris han de ser coneixedors de qualsevol oposició, dubte, qüestió i causa civil, que tingui a veure amb els afers de la comissió, entre les parts que formen part d'aquesta concòrdia, i entre els singulars de cada part i els seus successors. Aquests conflictes s'hauran de solucionar ràpidament, sense escriptures solemnes, i tota reclamació, apel·lació i suplicació serà atesa pels monarques.
 8. Els comissaris podran fer bans, ordinacions i imposar penes pecuniàries, segons ells considerin, així com fer les crides per a posar-ho en coneixença, exigir el càstig pel seu incompliment i l'execució de la pena establerta. Els conflictes referents a això, o de tot el que té a veure amb la comissió, seran resolts pels comissaris sense que hi puguin intervenir l'autoritat del governador de Catalunya, ni del veguer, sotsveguer, batlle, sotsbatlle de Barcelona, ni altre oficial o jutge ordinari. Els comissaris poden cedir a aquestes autoritats l'execució de la sentència, sense que sàpiguen res del cas executat.

9. En el cas que un comissari, per malaltia o altre motiu, no pogués o no volgués continuar la seva tasca de manera permanent, el Consell de Cent serà l'encarregat d'elegir un nou comissari dos dies després que el comissari hagi dimitit. No es podrà elegir com a substitut cap de les parts implicades (convertos, jueus i creditors). Si la incapacitat d'algun dels comissaris no és permanent sinó que és igual o inferior a un mes, aquest podrà posar un substitut en nom seu. Tanmateix, aquest substitut elegit pel comissari ha de tenir la conformitat de la majoria dels consellers de la ciutat. Quan el comissari absent torni a ocupar el seu càrrec, el substitut serà destituït automàticament.
10. Dits comissaris tenen ple poder per exercir les seves tasques en nom dels reis, i si alguna autoritat els impedeix la seva tasca, serà condemnada amb una multa de 2 florins d'or d'Aragó, que aniran a parar al cofre reial. Aquestes autoritats, però, podran participar en els afers de la comissió si els comissaris els donen permís. En aquest cas els comissaris poden no respectar la sentència de dites autoritats i donar-ne una altra.
11. Perquè la comissió pugui portar a terme les seves accions sense cap impediment, els monarques revoquen i anul·len qualsevol comissió, guiatge, allargament, sobreseïment, i qualsevol lletra o provisió, que els dits monarques haguessin fet en benefici de l'aljama dels jueus de Barcelona i dels seus béns. Així com les inhibicions, manaments i abdicacions de poder que els monarques, els seus oficials i el veguer i batlle de Barcelona hagin fet a l'aljama.
12. Dita comissió no té l'obligació de presentar comptes a ningú.

Tal com hem vist, la comissió –en aquell moment formada pels comissaris Guillem de Busquets, Felip de Ferrera i Jaume Pastor, ciutadans de Barcelona– tenia plens poders per actuar i ningú podia impedir les seves accions. Tot i que en el moment de la seva creació només consten els comissaris, la comissió prompte farà la seva organització més complexa, nomenant els dits comissaris altres càrrecs com a curadors, procuradors i assessors.

Respecte als 4 sous per lliura que el rei va prestar als jueus i convertos de l'aljama barcelonina, i que es restaven dels deutes que aquests tenien, sembla que van ser augmentats posteriorment a 5 sous i 6 diners per lliura. Això es el que s'extreu, si més no, d'un document notarial, datat el 29 d'abril de 1402,³⁷ en el qual Ramon de Rosanes, corredor d'orella, ciutadà de Barcelona, dit abans de la seva conversió Caravida sa Porta, promet a Tomassa Peris, muller de mestre Marc i ciutadana de Barcelona, renunciar a la sentència dels comissaris segons la qual els creditors havien

37. Vegeu apèndix documental, doc. 12.

de restar de tot deute 5 sous i 6 diners per lliura; i que, per tant, li pagarà íntegrament els 110 sous de pensió anual per un censal mort venut pel dit Ramon a la dita Tomassa pel preu de 1.100 sous. El fet que digui que pagarà la pensió sense cap descompte és el que ens fa pensar que la rebaixa de 5 sous i 6 diners per lliura, no és complementària ni diferent a la de 4 sous per lliura que el rei va concedir primeiramente.

Una de les primeres accions, com diu Jaume Riera,³⁸ que va fer la comissió, datada el 17 d'octubre de 1392, fou ensorrar la torre del call per tal d'obrir accessos perquè fos ocupat per la població cristiana.

Amb el call plenament assimilat com qualsevol altra part de la ciutat i amb el control de la comissió sobre una important part dels béns dels jueus i conversos (morts, absents i menors d'edat), la comissió prompte tragué benefici econòmic de la situació.

Una de les primeres accions de caire econòmic fou la venda dels censos carregats a les cases del call per part dels reis a Guillem Colom, canviador i ciutadà de Barcelona, pel preu de 20.000 lliures en moneda de Barcelona.³⁹ El 17 de desembre de 1392, se signà una concòrdia entre els reis i Guillem Colom, canviador, ciutadà de Barcelona, en què s'expressava el nom jueu del propietari de cada finca, el seu valor estimat i els morabatins que es pretenien carregar. El 6 d'agost de 1393, dita concòrdia fou reformada i aprovada, i al dia següent es fa efectiva la venda. A partir d'aquell moment tota casa del Call Major havia de pagar un cens anual a Guillem Colom i als seus successors, i així consta en els contractes de compravenda o lloguer que es conserven l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. En un dels llibres de venda del notari Bernat Nadal es conserva íntegra, i sense etceterar, la clàusula que a partir d'aquell moment s'havia d'incloure en tots els instruments de venda i lloguer referents a les cases del Call.⁴⁰ El citat document deixa clar que a la mort de Guillem Colom els drets sobre censos seran heretats pel seu fill Jaume Colom, i així successivament successor rere successor.

Abans de la creació de la dita comissió, el rei disposà, l'1 de febrer de 1392, que tots els conversos, amb l'objectiu que es recuperessin econòmicament, quedaven dispensats, fins a nova ordre, dels compromisos resultants dels deutes que van contraure o d'altres qüestions monetàries.⁴¹ Però degut a les protestes generals en contra d'aquesta mesura, el rei va precisar que es referia als deutes que van contraure els conversos després dels fets de 1391. D'altra banda, els conversos tenen moltes dificultats per cobrar el que els seus deutors cristians de natura els deuen. Ara, amb la creació de la comissió, tota la càrrega econòmica que aquesta reclamava caigué sobre

38. J. RIERA I SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona. Proposta de Localització*, citat, p. 62.

39. J. RIERA I SANS: *La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental*, citat, p. 10.

40. Vegeu apèndix documental, doc.10.

41. Marina MITJÀ: *Juan I y el Call en 1391*, citat, pp. 111-112.

les espatlles dels successors dels jueus morts, dels jueus que encara quedaven a la ciutat, i sobre els conversos, que tot i ser cristians patiran l'espòli de la comissió. Com veiem, del desig reial de recuperació econòmica dels conversos es va passar a la seva ruïna econòmica.

Ja abans de la creació de la comissió es va prendre la precaució, per ordre reial, que cap jueu ni convers emigrés a terres on poguessin continuar practicant la seva antiga fe. Molts jueus i conversos fugiren cap al Nord d'Àfrica i Palestina, i el rei acabà prohibint qualsevol emigració de jueus i conversos. L'aljama de Saragossa donava cartes de recomanació a jueus que marxaven cap a Palestina perquè fossin ben acollits i els ajudessin a instal·lar-se.⁴²

Així va ser com el rei ordenà que s'interceptés i es fes tornar un vaixell que havia sortit de Barcelona en direcció a Beirut i Alexandria.⁴³ Hem localitzat un document en el qual es fa referència a aquest vaixell.⁴⁴ Es tracta del pagament fet per Julià Garrius, tresorer del rei, i Berenguer de Cortil, tresorer de la reina, a un tal Berenguer de Cortil, oriünd de Càller, de l'illa de Sardenya, de 55 sous en moneda de Barcelona, per la tasca d'haver capturat en diverses naus, mitjançant manament dels dits tresorers, *aliqui conversi se recollerant cum bonis eorum causa fugiendi ad partes sarracenorum pro renegando fidem catholicam, pro faciendo ipsos conversos et eorum bona abstrahi navibus predictis*. El que més preocupava al rei era que, amb la fugida de conversos i jueus cap a terres que no formaven part de la Corona d'Aragó, es perdia un gran estímul econòmic.

COM ACTUAVA LA COMISSIÓ, ORGANITZACIÓ I MEMBRES

La comissió tenia tres mecanismes per tal de recaptar diners dels jueus i dels conversos: erigint-se com a representants dels jueus i conversos, *iacentibus indefensis*,⁴⁵ absents o *pupillorum*, i cobrant en el seu nom els deutes que a aquests els devien en vida; apoderar-se dels béns dels jueus i conversos amb les mateixes condicions que els anteriors; i per últim cobrar una taxa per cada immoble del call, major i menor, que s'hagués venut.

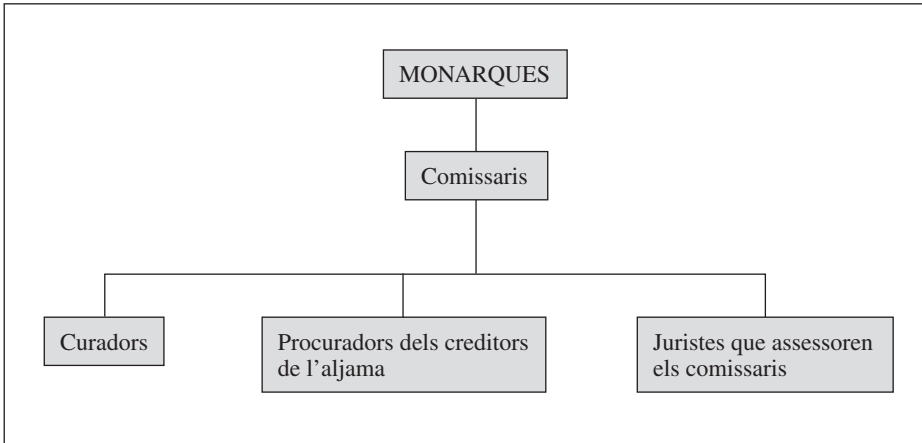
Per tal de dur a terme aquestes accions la comissió es va organitzar en diferents càrrecs jeràrquics, tal com es mostra en el següent organigrama:

42. M. J. ESTANYOL I FUENTES: *Els jueus catalans...*, citat, p. 135.

43. Y. BAER: *Historia de los judíos...*, citat, p. 587. C. BATLLE: *L'expansió baixmedieval...*, citat, p. 278.

44. Vegeu apèndix documental, doc. 3.

45. Es tracta dels difunts dels quals no consta en cap document les seves últimes voluntats.

Els monarques estaven al capdamunt de tota l'organització de la comissió, i eren els que nomenaven els comissaris. Després dels monarques seguien els comissaris, anomenats, cada un d'ells, en la documentació, *comissarius et administrator ac iudex ordinarius in et super omnibus et singulis negotiis civilibus aljame iudeorum Barchinone et eius singularium tam ad fidem catholicam conversorum quam etiam adhuc iudeorum*.⁴⁶ Com ja havíem vist, en el moment en què es va crear la comissió es van nomenar tres comissaris. Tanmateix, segons hem pogut observar en la documentació, a partir de 15 de juny de 1397, amb la fi del comissionat de Guillem de Busquets, Felip de Ferrera i Jaume Pastor, i l'elecció d'un nou comissari, Domènec Coaner, el càrrec serà ostentat per una sola persona.

Tot seguit presentem un quadre amb els comissaris que hem trobat en la documentació notarial utilitzada en el present article i el seu any de nomenament:

46. Vegeu l'apèndix documental, doc. 11.

Comissari/s	Data de nomenament	Font
Guillem de Busquets, Felip de Ferrera i Jaume Pastor	1392/10/2	AHPB, Pere GRANYANA, <i>Octavus liber vendicionum, stabilimentorum ac aliarum alienacionum</i> , 1397, febrer, 1 – 1398, juliol, 31, fol. 86v-88v.
Domènec Coaner	1397/6/15	AHPB, Francesc de MANRESA, <i>Manual</i> , 1401, setembre, 21 – 1403, juliol, 4, fol. 116r-v.
Guillem Negre	1403/6/15	AHPB. Joan FERRER, <i>Primum manuale</i> , 1405, juliol, 14 – 1408, agost, 4, fol. 91r.

Tal com s'observa, la progressió dels nomenaments sembla indicar que es feien cada sis anys. Caldria trobar, però, documents referents al nomenament de comissaris posteriors per confirmar-ho.

Com hem pogut observar en la documentació, els comissaris elegits pertanyien en tots els casos a la tresoreria del rei i de la reina.

Com ja hem vist en el resum del document de la constitució de la comissió, el comissari tenia total llibertat per dur terme les accions de la comissió. Cap autoritat podia impedir l'exercici de les seves funcions. En els assumptes que estiguessen relacionats amb la comissió, el comissari era la màxima autoritat, per sobre de qualsevol autoritat. També era el que nomenava i destituïa tots aquells càrrecs que eren necessaris per portar a terme la seva empresa i que comentem tot seguit.

Un d'aquests càrrecs eren els curadors, anomenats en la documentació *curator bonis omnium iudeorum et iudearum dicte aljame et eius singularium, tam absentium quam defunctorum*.⁴⁷ Els curadors s'encarregaven de vendre el béns immobles dels jueus i conversos morts i absents, i de cobrar la taxa que gravava les propietats del call. També eren els que cobraven els deutes deguts als jueus difunts i realitzaven pagaments de la comissió. [Els curadors que hem trobat en la documentació eren tots conversos.] Els coneixements que aquests tenien sobre els seus antics veïns i coreligionaris, i del seu patrimoni, els feien molt eficients en la seva tasca.

47. Vegeu document citat en la nota anterior.

Un altre càrrec era el *procurator creditorum particularium Callis*.⁴⁸ Representaven els creditors particulars de l'antiga aljama jueva i els assessoraven i actuaven en alguns dels cobraments de deutes i vendes, tal com veurem a continuació. A l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona hem trobat dos pagaments fets pel comissari a un d'aquests procuradors. Tots dos són pagats per Guillem Negre, de la tresoreria del rei i comissari dels negocis dels conversos i jueus de l'antic Call jueu de Barcelona, a Pere Granyana, notari i ciutadà de Barcelona. En el primer, fet el 19 de juny de 1404,⁴⁹ Pere Granyana cobra 10 florins d'or d'Aragó referents a un terç del seu salari anual, corresponents als mesos de febrer a maig, a raó de 30 florins d'or d'Aragó anuals, per exercir de guia o procurador dels creditors particulars de dit call i intervé en els negocis de dita comissió. El segon document, datat el 15 de novembre de 1404,⁵⁰ fa referència al pagament del seu salari, per la mateixa funció, corresponent al mesos de juny a setembre. Per tant deduïm que els dits procuradors eren contractats com a mínim per un any i cobraven per la seva feina 30 florins d'or d'Aragó.

La comissió també comptava amb un seguit de juristes i doctors en lleis que assessoraven les seves accions.

Sota el poder d'aquesta organització, la comissió espoliava jueus i conversos dotant de legalitat els seus actes. Tal com dèiem, un dels mètodes que tenia la comissió d'aconseguir els diners per pagar els deutes que l'aljama devia als creditors era el cobrament de deutes de jueus absents i *iacentibus indefensis*, passant per alt tots els successors de dits jueus. Hem trobat diversos exemples que ens mostren com es portava a terme aquesta acció.

En un instrument de pagament datat el 23 d'agost de 1399,⁵¹ Pere Llorenç, curador dels béns dels jueus i conversos *iacentibus indefensis* i absents de l'antic call de Barcelona, nomenat per Domènec Coaner, porter del rei, ciutadà de Barcelona, curador designat pel veguer de Barcelona dels béns de Francesc Ferrer, ciutadà de Barcelona, absent de dita ciutat, 50 sous en moneda de Barcelona, pertanyents a la dita cura, d'aquells 94 sous i 6 diners que el dit Francesc Ferrer devia a Bonsenyor Gracià, difunt, jueu de Barcelona.

En el cas que presentem tot seguit, amb data del 30 de juny de 1400,⁵² en el qual també hi ha involucrada una conversa, ens mostra com tampoc es tenien en compte les cessions dels dits deutes, almenys si la cessió estava en mans d'un convers. Pere Llorenç, curador dels béns dels jueus i jueves de l'aljama de Barcelona, tant absents com difunts, nomenat pel comissari Domènec Coaner, curador dels béns d'Astruga,

48. Vegeu apèndix documental, doc. 15.

49. Vegeu apèndix documental, doc. 14.

50. Vegeu apèndix documental, doc. 15.

51. Vegeu apèndix documental, doc. 9.

52. Vegeu apèndix documental, doc. 11.

jueva absenta de tot territori de la Corona d'Aragó, vídua de Jacob de Millan, jueu de Barcelona, cobra de Gilabert de Riera, de la parròquia de Sant Andreu del Palomar, i fill de Guillem de Riera, difunt i de la mateixa parròquia, feta composició entre el dits Gilabert i Pere i amb la voluntat del comissari Domènec Coaner, 24 lliures com a preu d'aquell violari, amb 8 lliures de pensió, que Pere de Riera, fill de Pere de Riera, difunt, ambdós de la parròquia de Sant Andreu del Palomar, va vendre a la dita Astruga, havent de pagar cada any a la festa de Sant Martí una pensió de 8 lliures durant la vida de la dita Astruga i del seu marit Jacob. Tal com s'observa en el document, dita Astruga va cedir, durant l'any 1392, la propietat de dit violari a Clara, dona de Berenguer de Cortil, ambdós conversos i ciutadans de Barcelona. Dita Clara va «nomenar» procurador al dit Pere Llorenç, cobrant ell el preu de dit violari. Tal com havíem vist, en el moment en què es constituí la comissió tots els jueus i conversos van nomenar procuradors els comissaris. També és interessant el fet que la comissió no s'apropiés de la propietat de dit violari —és a dir, cobrant ells la pensió de dit violari—, sinó que reclamen íntegrament el preu de dit violari.

En el següent document, datat el 3 d'abril de 1403,⁵³ el mateix curador Pere Llorenç cobrà de Francesc Serra, àlies Lart, de la parròquia de Sant Cebrià de Tiana, en composició feta entre Francesc i Pere, 11 lliures i 20 sous de les 17 lliures, 15 sous i 6 diners, que Arnau Lart i la seva muller, ambdós de la mateixa parròquia, devien amb dues escriptures de terç a Bonsenyor Gracià,⁵⁴ difunt, jueu de Barcelona. El mateix instrument assenyalava que de les 11 lliures Francesc va fer a Pere Llorenç un instrument de comanda.

Per últim, un document, datat el 4 d'agost de 1408,⁵⁵ ens mostra el cobrament d'un d'aquests deutes per part d'un procurador del comissari en lloc d'un curador com era habitual. Ramon de Guaiters, notari ciutadà de Barcelona, procurador de Guillem Negre, de la tresoreria del senyor rei, ciutadà de la dita ciutat, comissari i administrador general de tots i singulars negocis de l'aljama de l'antic Call jueu de dita ciutat, cobrà dels testimonis de les últimes voluntats de Sança, difunta, muller de Joan Sabatella, argenter, ciutadà de Barcelona, per mans de Francesc Quintana, prevere, i havent fet composició entre els dits testimonis i la comissió, 88 sous dels 103 sous i 6 diners que la dita Sança devia a mestre Saltell Cabrit,⁵⁶ difunt, metge

53. Vegeu apèndix documental, doc. 13.

54. Bonsenyor Astruch Gracià va ser secretari de l'aljama barcelonina durant l'any 1366. La seva família va ser molt rellevant quant al lideratge polític de la comunitat de Barcelona. Tenia tres germans: Bendit Gracià, Mossé Bonsenyor i Issach Bonsenyor Gracià. A. RICH ABAT: *La comunitat jueva de Barcelona...*, citat, pp. 120-121.

55. Vegeu apèndix documental, doc. 16.

56. Saltell Cabrit, cirurgià; la seva família acaparà els càrrecs mèdics més rellevants de la comunitat de Barcelona durant la segona meitat del segle XIV. A. RICH ABAT: *La comunitat jueva de Barcelona...*, citat, pp. 173-175.

jueu de Barcelona, amb escriptura de terç. En la redacció del present document estaven presents Arnau Baró, mercader, i Jaume Just, notari, procuradors i assessors dels creditors de l'antiga aljama dels jueus. La seva presència, en aquest document en concret, és deguda segurament que el pagament va ser efectuat a un procurador del comissari en lloc del curador. Tal com veiem, en cap dels casos es tenien en compte els successors dels jueus difunts o absents, ni tampoc els conversos o jueus que tenien en cessió dits deutes.

En el cas de mestre Saltell Cabrit, sabem que tenia muller, anomenada Sericha, ja que en la còpia del registre de censos de Guillem Colom sobre les propietats del Call que es conserva a l'Arxiu Diocesà de Barcelona, hi figura com a vídua de Saltell Cabrit i com a propietària de dues cases al Call: una a l'actual carrer del Call i l'altra al carrer Sant Honorat.⁵⁷ En el mateix cens hem trobat Mossé Bonseyor Gracià,⁵⁸ amb casa al carrer Santa Eulàlia, germà del dit Bonsenyor Gracià.⁵⁹

Els altres dos mètodes pels quals la comissió recaptava diners eren: d'una part, la venda dels béns dels jueus i conversos, *iacentibus indefensis*, absents o menors d'edat, que estaven sota la cura dels curadors de la comissió; i d'altra part, mitjançant el cobrament d'una taxa sobre les dites vendes.

La base jurídica per poder portar a terme aquestes vendes la trobem en el que disposa el dret català sobre la insolvència i el concurs de creditors.⁶⁰ Segons els Costums de Tortosa, si hom no podia pagar els seus deutes podia, per tal d'evitar la presó, cedir els béns als creditors perquè aquests els venguessin en encant públic fins a assolir la quantitat deguda.

Un document de venda d'una de les cases del Call de Sanahuja ens dona informació sobre la manera de procedir d'aquests mètodes.⁶¹ Datat el 21 de novembre de 1397, Pere Llorenç, porter del rei, i Francesc Joan, convers, abans anomenat Bonjuha Naçanell, ciutadans de Barcelona, curadors dels béns dels jueus i conversos *iacentibus indefensis*, absents o menors, un dels quals va ser Baruc Coru, difunt, jueu de Barcelona, venen, mitjançant encant públic, a Bernat de Fortià, convers, ciutadà de Barcelona, una casa que era propietat del dit Baruc Coru, ara sota la cura dels dits curadors, pel preu de 23 lliures i 2 sous en moneda barcelonina. Aquesta casa estava gravada amb una taxa de 10 sous per lliura. Tal com diu el document, per tal de

57. ADB, *Mensa Episcopalis, títol III, Cens de Robres*, reg. 53 i 6 respectivament.

58. ADB, *Mensa Episcopalis, títol III, Cens de Robres*, reg. 4. Dita casa estava gravada amb un cens de 30 morabatins, la qual cosa ens indica que era una gran casa.

59. Vegeu nota 54.

60. Sobre el concurs de creditors en el dret històric català vegeu, P. ZAMBRANA MORAL: *La insolvència i el concurs de creditors en el dret històric català*, dins «Revista de dret històric català», ed. Societat Catalana d'Estudis Jurídics, 7 (2007), Barcelona, 2009, pp. 217-245.

61. AHPB, Pere GRANYANA, *Octavus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1397 febrer, 1 – 1398, juliol, 31, f. 86v-88v.

cobrar els censals morts i violaris que l'antiga aljama dels jueus de Barcelona va vendre i que ara no pot pagar, s'imposà una taxa sobre les cases del Call Major i Menor, que constava de 10 sous per lliura del valor total de la casa, és a dir, un 50%.⁶² Si dites propietats gravades amb la taxa estaven en mans dels procuradors, aquests havien de pagar la taxa un cop s'hagués venut dita propietat. El document també ens especifica que els curadors tan sols podien cobrar dita taxa dels béns immobles, no dels mobles.

Com que ningú en nom de Baruc Coru va pagar la taxa de 10 sous per lliura que s'exigia per la casa que aquest tenia en propietat al call de Sanahuja, els comisaris van vendre dita casa en encant públic per cobrar-la.⁶³

Tot i que es reconeixia certa propietat sobre els béns als successors dels jueus o conversos absents o morts, en realitat era la comissió la que tenia la plena potestat. Tant per vendre els immobles com per cobrar la taxa, els curadors havien de tenir llicència del comissari, que en els cas d'aquest document és Domènec Coaner. En aquest exemple, com que els curadors eren els propietaris de l'immoble, corresponia a ells pagar la dita taxa, que serviria per sufragar els dits violaris i censals que l'aljama devia.

62. [...] *[Actenedentes venerabiles commissarios antedictos pro solvendis censalitus mortuus et violariis ac aliis oneribus adquam aliama iudeorum dicte civitatis tenebatur seu excitur ac obligata quorum solutio et satisfaccio videlatur eis impossibilis aliter quod per viam seu modum sequentem, taxasse sive talliasse proprietates sive hospicia dicti calli, quod de stimacionibus sive apreciamentis eorum habebatur sive exigentur decem solidorum pro libra. Et die XXIX mensis et anni proxime dictorum sepe dicti comisaarii pro levendis et solvendis censalibus, violariis et aliis omnibus supra dictis feceriter intimari sive notificari dicta talliam sive tatzia nobis curatoribus ante dictis et feceriter fieri nobis preceptum de solvendo et infra certus tempus de bonis dicte cure tatziam predictam dictorum decem solidorum pro libra solveremus; nosque, curatore predicti, videntes et vere scientes quod in dicta cura non sunt bona mobilia nec alia de quibus possimus solvere dictam talliam sive tatziam nisi per viam vendicionum hospicionum dicte cure]* [...]. AHPB, Pere GRANYANA: *Octavus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1397 febrer, 1 – 1398, juliol, 31, f. 86v-87r. En el cas de Mallorca (vegeu J. F. LÓPEZ BONET: *La revolta de 1391...*, citat, p. 116), es va aplicar una taxa de 4 sous per lliura, que es pagarien al rei, per cada casa. L'autor diu que aquesta taxa es cobraria sobre els immobles que els jueus i conversos recuperarien de mans dels avalotadors, però tenint en compte el document de la fundació de la comissió que tractaria el cas de Barcelona, creiem que aquests 4 sous per lliura eren cobrats per pagar als monarques aquells 4 sous per lliura, als quals ens referíem en el resum del document de la constitució de la comissió, i que aquests van deixar als conversos i jueus sobre els preus dels violaris i censals que aquests tenien que tornar.

63. [...] *[Pro solvendo talliam sive tatziam dictorum decem solidorum pro libra que imporita fuit super hospicio infrascripto, cum non sic nec apercepit qui nomine dicti Baruch Coru dictam tatziam solverit velit; fuerit diligentur pro quisitum et aliam pro exequendo officio dicte cure et ex potestate per dictos honorabiles commissarios [...] nobis concessa et atributa previa legitima subhastatione ut infra patet per nos nomine predicto et per omnes heredes et successores dicti Baruch Coru, vendimus et, ex causa vendicionis, concedimus vobis Bernardo de Fortiano, converso, civem Barchinone,]* [...]. AHPB, Pere GRANYANA: *Octavus liber vendicionum stabilimentorum ac aliarum alienacionum*, 1397 febrer, 1 – 1398, juliol, 31, f. 87r.

En un altre document, amb data del 6 d'agost de 1393,⁶⁴ Pere Gracià, convers, abans anomenat Saltell Bonjuha Gracià, fill de Bonjuha Gracià, difunt, jueu de Barcelona, Francesc Joan, convers, abans anomenat Bonjuha Nassanet, i Pere Llorenç, porter del rei, curadors dels jueus, conversos i nens, absents o morts, venen a Francesc de Ladernosa, ciutadà de Barcelona, una casa per 350 florins. Tres dies després, el dia 9, es torna a fer el mateix instrument de venda.⁶⁵ En aquest cas es van incloure les signatures dels comissaris Felip de Ferrera i de Guillem de Busquets, mostrant així la seva conformitat. També signaren Pere Granyana i Jaume Just, notaris, procuradors dels creditors del call. En aquest instrument se'ns mostren tots els que participaven en la venda d'un dels béns en mans dels curadors de la comissió.

En el cas que segueix, datat el 27 d'abril de 1394,⁶⁶ va ser la casa d'un convers la que va ser venuda per la dita comissió. El document que ho reflecteix és una àpoca referent al cobrament de 50 lliures del preu d'un hospici venut per Francesc Joan, convers, i Pere Llorenç, porter, representats aquí com a actors dels jueus i conversos absents de la ciutat de Barcelona, a Esteve Salvador, ciutadà de Barcelona. Dita casa era propietat de Ferrer de Gualbes, convers, ara absent de la ciutat de Barcelona. Gràcies a l'article de Josep Hernando⁶⁷ sabem que Ferrer de Gualbes era anomenat abans de la seva conversió Issach Bonsenyor de Gualbes, i per tant germà de Mossé Bonsenyor i de Bonsenyor Astruch.⁶⁸ La comissió no tingué en compte els possibles drets successoris que ell tenia per cobrar els deutes deguts al seu difunt germà. Quan Ferrer va marxar de la ciutat de Barcelona, la comissió li confiscà la casa. Amb el seu germà espoliat un cop mort i Ferrer espoliat en vida, no es difícil imaginar les dificultats econòmiques a les quals s'enfrontaven jueus i conversos a partir dels fets de 1391.

Un estudi fet per Antonio Collantes de Terán Sánchez d'un plet sobre els béns d'uns conversos sevillans en el 1396, ens mostra les dificultats que podia portar als conversos el fet que es confisquessin els seus immobles en cas que marxessin.⁶⁹ Tal com senyala el mateix autor, en el cas de Castella, el 29 de juliol de 1392, Enric III va concedir al seu cambrer, Ruy López Dávalos, tots els béns comuns de les aljames de Toledo i Còrdova, així com els béns dels jueus i conversos que s'exiliaren per a

64. Vegeu apèndix documental, doc. 4.

65. Vegeu apèndix documental, doc. 5.

66. Vegeu apèndix documental, doc. 6.

67. J. HERNANDO DELGADO: *Conversos i jueus...*, citat, p. 189. Durant el mes de febrer de 1391, Ferrer de Gualbes, convers, dit Issach Bonsenyor de Gualbes quan era jueu, actua com a procurador del seu pare encara jueu Bonsenyor Gracià, i del seu germà també jueu, Mosse Bonsenyor Gracià, en el cobrament de certes quantitats degudes per cristians de natura als seus pare i germà jueus, p. 189.

68. Vegeu nota 54.

69. A. COLLANTES DE TERÁN SÁNCHEZ: *Un pleito sobre bienes de conversos sevillanos en 1396*, dins «Historia, Instituciones, Documentos», 3 (1976), pp. 167-186.

poder seguint practicant la seva religió. Aquest fet creava grans dificultats econòmiques als conversos ja que una manera de poder obtenir diners per continuar amb els seus negocis, després de quasi arruïnar-se, era vendre les seves propietats, però ningú volia comprar els seus immobles per por que els fossin després expropiats.

Una altra dificultat en la venda dels béns mobles de jueus i conversos era que aquestes propietats estaven ubicades dins del call. Si es tornava a instaurar una aljama jueva a Barcelona i la seva comunitat s'ubicava un altre cop al call les vendes es podrien considerar invàlides. Això és el que va passar a Cervera quan després dels assalts de 1391 es va voler concentrar la població hebrea en un dels dos calls, fent-los desprendre del millor ubicat comercialment, les cases del qual van ser comprades per cristians de natura i conversos; amb la intervenció règia, el 1395 va retornar la consideració de call a aquella zona i va considerar il·lícites les compres dels habitatges.⁷⁰

En altres casos, però, es va forçar als jueus a vendre les seves cases ubicades al call sense cap problema posterior. Aquest va ser el cas de Girona, quan al 1415 l'Almoïna de la dita ciutat va comprar un seguit d'immobles ubicats al call amb l'objectiu de construir allí el seu nou edifici.⁷¹ Els jueus afectats venien particularment els seus immobles a la comissió rectora de l'aljama de Girona i aquesta ho traspassava a l'Almoïna amb un preu taxat i pactat per ambdues institucions.⁷²

En un altre cas, va ser un convers el que va comprar un d'aquests béns immobles que la comissió havia confiscat als conversos absents. En un instrument de venda datat el dia 24 d'octubre de 1398,⁷³ Francesc Joan, convers, curador dels béns dels conversos i jueus menors d'edat, absents o morts de la ciutat de Barcelona, ven a Joan des Pla, convers, lligador de llibres, ciutadà de Barcelona, un obrador que havia estat propietat d'Issach Ardít, abans jueu, ara convers absent, pel preu de 50 lliures barcelonines. Dita venda va ser signada i confirmada pel comissari Domènec Coaner i pels corredors que subhastaren l'immoble, Pere Oliver i Pasqual Sabater. El pagament no es féu fins el dia 11 de març de 1399.⁷⁴ En dit instrument Pere Llorenç, ciutadà de Barcelona, curador nomenat pel comissari Domènec Coaner, i amb el consentiment de dit comissari, reconeix que Joan des Pla, convers, llibreter,

70. FLOCEL SABATÉ: *L'ordenament municipal de la relació amb els jueus de la Catalunya baixmedieval*, dins *Cristians y judíos en contacto en la Edad Media...*, citat, pp. 773-804.

71. E. CANAL, J. CANAL, J.M. NOLLA i J. SAGRERA: *La forma del Call jueu de Girona*, dins *Cristians y judíos en contacto en la Edad Media...*, citat, pp. 415-450.

72. E. CANAL, J. CANAL, J.M. NOLLA i J. SAGRERA: *La forma del Call jueu de Girona*, dins *Cristians y judíos en contacto en la Edad Media...*, citat, pp. 415-450.

73. Vegeu apèndix documental, doc. 7.

74. Vegeu apèndix documental, doc. 8.

ciudadà de Barcelona, li ha pagat les 50 lliures barcelonines degudes per la compra d'un obrador feta pel dit Joan des Pla a Francesc Joan, convers, curador.

Seria interessant estudiar les relacions personals que tenien els compradors conversos amb els jueus i conversos difunts o desapareguts, que abans ostentaven la propietat de dits immobles, ja que potser trobaríem en aquestes compres la solidaritat a la qual es referia el doctor Josep Hernando. Tot sembla indicar que els conversos intentaren recuperar al màxim de patrimoni possible que havien perdut com a conseqüència dels fets del dia 5 d'agost de 1391. Tanmateix, i tal com ens mostren els instruments de venda referents a les cases del Call Major, els cristians de natura aconseguiren quedar-se amb la propietat de la majoria dels immobles jueus. Sens dubte, la ruïna econòmica en la qual quedaren sotmesos la immensa majoria dels jueus, ara conversos, a partir d'aquells fets, juntament amb l'espoli al qual els sotmetia la comissió, va significar la pèrdua de la majoria del patrimoni que els jueus tenien a la ciutat de Barcelona.

CONCLUSIONS

Fent equilibris legals, i totalment fora de tota dignitat moral, la comissió creada pels reis Joan I i la reina Violant va acabar d'espoliar als jueus i conversos el poc que van conservar dels avalots del 5 d'agost de 1391. Totes les parts implicades en la concòrdia signada el 2 d'octubre de 1392 –menys els jueus i conversos– tragueren el màxim benefici possible de la situació produïda per la destrucció del call, sense pensar que estaven assecant una de les més importants fonts culturals de Catalunya formada pels components de l'aljama de Barcelona. La gran majoria dels conversos van acabar arruïnats com a conseqüència d'aquests fets i de les actuacions de la comissió. Tanmateix, acostumats com estaven a aixecar-se del terra i a començar de zero cada vegada que el destí els ensorrava les vides, els jueus ara conversos aconseguiren, al llarg dels anys, refer la seva economia i prosperar. Jueus que abans vàiem en la documentació notarial com a prestadors d'importants quantitats de diners, els veiem ara, conversos, com a prestataris d'aquestes quantitats. Quantitats que invertiren acertadament en negocis i empreses comercials. L'escenari que tenien davant no era gens esperançador, ja que la societat cristiana desconfiava de la seva sinceritat respecte a la fe de Crist. No obstant això, vivint en un món de transició, tal com ens recordava Josep Hernando en el seu article, sense pertànyer al món jueu i sense estar plenament integrats i acceptats dins del cristià, saberen aprofitar el seu nou estatus social i legal i prosperaren.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1

1392, març, 28. Barcelona.

Antoni Rosar, de la tresoreria de la reina, ciutadà de Barcelona, procurador dels reis sobre els fets del call jueu de Barcelona i altres accions que en conseqüència sorgiren, reconeix haver rebut de Francesc Bugatell, prevere, beneficiat a l'església de Sant Just de Barcelona, 10 florins d'or d'Aragó, els quals Nicolau Serra, boter de la dita ciutat, acusat de l'assalt al call jueu barceloní, havia de pagar en concepte de multa.

AHPB, Joan de PERICOLIS, *Manuale primum*, 1392, desembre, 5 – 1402, març, 1, fol. 16r.

Ego^a Anthonius^b Rosar, de thesauraria domine regine, civis Barchinone, procurator ab illustrissimis dominis rege et regina super facto Callium Iudaycorum Barchinone et omnium aliorum ipsorum occasione emergencium constitutus, confiteor et recognosco vobis discreto Francisco Bugatelli, presbitero, beneficiato in ecclesia Sancti Iusti dicte civitatis, quod solvistis michi, quibus supra nominibus, omnes illos decem florenos auri de Aragonia, quos mecum *et cetera* composuit Nicholaus Serra, boterius dicte civitatis, qui delatus fuit de depredacione et expugnacione dictorum Callium et Castri Novi eiusdem civitatis. Quos X florenos michi, quibus supra nominibus, pro dicto Nicholao exsolvistis michi ab avariis quitios. Et ideo renuntiando *et cetera*, facio apocham. Et in solutionem *et cetera*. Fuit *et cetera*. Cedo vobis dicto Francisco Bugatelli omnia iura *et cetera* adversus dictum Nicholaum et bona supradicta pretextu dictorum X florenorum et avariorum quas solvistis *et cetera*, sine tamen eviccionem dictorum duorum Regis et Regine *et cetera*. Promittens *et cetera*. Hec igitur *et cetera*.

Testes, Jacobus de Trilea, notarius, et Franciscus de Camonibus, scriptor, civis Barchinone.^c

a. *Al marge esquerre est in cedula* – b. *Damunt el nom dues ratlletes obliqües per a indicar la ferma* – c. *Tot l'instrument ratllat amb una ratlla vertical.*

2

1392, juliol, 18. Barcelona.

Joan de Mitjavila, ciutadà de Barcelona, reconeix haver rebut de Julià Garrius, tresorer del rei, i de Berenguer de Cortil, tresorer de la reina, mitjançant Jaume Tèrmens i Arnau Porta, de la tresoreria del rei, i Pere Cortada, de la tresoreria de la reina, designats pel rei i la reina per a col·lectar els diners de les multes dels acusats de la destrucció del call i dels avalots que van seguir, 30 florins d'or d'Aragó, en concepte del lloguer, durant sis mesos, d'una casa propietat del dit Joan de Mitjavila, per a portar a terme aquest cobrament de multes.

AHPB, Pere CLAVER, *Llibre comú*, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, 20, fol. 103r.

Sit^a omnibus notum quod ego, Iohanes^b de Mediavilla, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis honorabilibus Iuliano Garrius, thesaurario domini regis, et Berengario de Cortilio, thesaurario domine regine, quod per manus venerabilium Jacobi Termenes, Arnaldi Porta, de thesauraria domini regis, et Petri Cortada, de thesauraria domine regine, per dictos dominos regem et reginam deputatos ad colligendum et levandum quascumque pecunie quantitates provenientes ex compositionibus que fiunt et fient per quoscumque delatos de invasione, comburicione, destruccionem et disraubacionem Callis Iudeorum Barchinone et de avalotis secutis in civitate Barchinone post ipsam destruccionem, solvistis michi mee voluntati triginta florenos auri de Aragonia, quorum precio vobis locavi partem hospicii mei, pro exercendo dictas compositiones ad medium annum, qui incepit currere prima die mensis presentis iulii et finietur per totum mensem decembris proxime venturum. Et ideo renuntiando exceptioni dictorum triginta florenorum a vobis non habitorem et non receptorum et doli mali, in testimonium premissorum facio vobis inde fieri presens apoche instrumentum per notarium infrascriptum.

Actum est hoc Barchinone, XVIII^a die iulii, anno a nativitate domini M^o CCC^o nonagesimo secundo.

Sig+num Iohannis de Mediavilla, predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt: discretus Guillelmus Oliverii de Quintana, notarius, et Raymundus Ferran, scriptor, cives Barchinone.^c

a. *Al marge esquerre firmavit* - b. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per indicar la ferma* - c. *Tot l'instrument ratllat amb tres ratlles verticals.*

3

1392, agost, 7. Barcelona.

Berenguer de Cortil, oriünd del castell de Càller de l'illa de Sardenya, reconeix haver rebut de Julià Garrius, tresorer del rei, i Berenguer de Cortil, tresorer de la reina, 55 sous per la tasca de capturar alguns conversos refugiats amb els seus béns en diverses naus per tal de fugir a les terres dels sarraïns i poder renegar de la fe catòlica.

AHPB, Pere CLAVER, *Llibre comú*, 1391, desembre, 7 – 1393, agost, 20, fol. 105v-106r.

Sit omnibus notum quod ego Berengarius^a de Cortilio, oriundus Castri Callari, insule Sardinie, confiteor et recognosco vobis honorabilibus Iuliano Garrius, thesaurario domini regis, et Berengario de Cortilio, thesaurario domine regine, quod per manus vestri dicti honorabilis Berengarii de Cortilio, solvistis michi ad meam voluntatem quinquaginta quinque solidos monete Barchinone de terno pro laboribus per me sustentis, vidilicet quia de mandato vestri, dictorum thesaurariorum, intravi in mari diversis vicibus in quibusdam navibus in quibus aliqui conversi se recollexerant cum bonis eorum causa fugiendi ad partes sarracenorum pro renegando fidem catholicam, pro faciendo ipsos conversos et eorum bona abstrahi navibus predictis. Et ideo renunciando excepcioni dictorum quinquaginta quinque solidorum non habitorem et non receptorum et doli mali, in testimonium premissorum facio vobis inde fieri presens apoche instrumentum per notarium infrascriptum.

Quod est actum Barchinone, ut supra.

Sig+num Berengarii de Cortilio, predicti, qui hec laudo et firmo.
Testes proxime dicti.

a. *Dues ratlletes obliqües a sobre del nom per indicar la ferma.*

4

1393, agost, 6. Barcelona.

Pere Gracià, convers, abans anomenat Saltell Bonjuha Gracià, fill de Bonjuha Gracià, difunt, jueu de Barcelona, Francesc Joan, convers, abans anomenat Bonjuha Massanet, i Pere Llorenç, porter del rei, curadors dels jueus, conversos i nens, absents o morts, venen a Francesc de Ladernosa, ciutadà de Barcelona, una casa pel preu de 350 florins.

AHPB, Pere VIVES, *Manual*, 1392, novembre, 28 – 1395, gener 14, fol. 43v.

Die mercurii, VII^a die augusti, anno predicto.

Nos Petrus^a Gracià, conversus, olim vocatus Saltel Bonjuha^b Gracià, filius Bonjuhe Gracià, iudei Barchinone, quondam, et Franciscus^c Iohannis, conversus, olim vocatus Bonjuha Massanet, et Petrus^d Laurencii, porterus domini regis, curatores conversorum et iudeorum et pupillorum, absencium et mortuorum, vendimus, cum auctoritate commissariorum qui nos dictos curatores constituerunt, vobis venerabili Francisco de Ladernosa, civi Barchinone, et vestris et quibus velitis, perpetuo totum illud hospicium *et cetera*.^e Pretium est CCCL florenorum [...]^f solvendorum in festo Nathalis Domini et [...] in festo Sancto Iohannis iunii.^g

Testes de firma dictorum Petri et Francisci sunt: venerabilis Anthonius [...] -lle, licenciatu in decretis, et Petrus Forts, curritor, ac Iacobus Vitalis, scriptor.

Testes firme cancellacionis predictae: Petrus Loret, civis, et Iacobus Vitalis.^h

a. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per indicar la ferma i l'abreviatura iur (iuravit) per indicar el jurament* - b. *Bonjuha interlineat* - c. *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma i l'abreviatura iur* - d. *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma i l'abreviatura iur* - e. *Segueix ratllat de.* - f. *Indiquem amb [...] una part del text il·legible pel mal estat del protocol* - g. *Pretium est... iunii escrit al marge esquerre* - h. *Al marge superior Dampnatum de partium voluntate, quia fuit alio kalendario infra scriptum.*

5

1393, agost, 9. Barcelona.

Pere Gracià, convers, abans anomenat Saltell Bonjuha Gracià, fill de Bonjuha Gracià, difunt, jueu de Barcelona, Francesc Joan, convers, abans anomenat Bonjuha Massanet, i Pere Llorenç, porter del rei, curadors dels jueus, conversos i nens, absents o morts, venen una casa pel preu de 350 florins d'or d'Aragó.

AHPB, Pere VIVES, *Manual*, 1392, novembre, 28 – 1395, gener 14., fol. 45r.

Die sabbati, nona die augusti, anno predicto.

Instrumentum^a vendicionis facte per Petrum Gracià et Franciscum Iohannis ac Petrum Laurencii, portarium domini regis, conversos, de quodam hospicio precio CCCL florenorum.

Testes de firma dictorum Petri et Francisci: Petrus Loret et Iacobus Vitalis.

Item, firmarunt et laudarunt eandem venerabiles Philipus^d de Ferraria et Guillelmus^e de Busquetis, comissarii regii, ut in forma debita et assueta, presentibus testibus Francisco d'Alçamora et [...] ^f Vigatà, civibus Barchinone.

Item, firmarunt et laudarunt eandem procuratores creditorum Callis, videlicet: Petrus Granyana et Iacobus Just, notarii, in forma assueta presentata.

Testes: Guillelmus Ros et Iacobus Vitalis, scriptor.^g

a. *Al marge esquerre* Est in libro venditionum - b. *Damunt el nom, dues ratlletes obliques per indicar la ferma i l'abreviatura iur* (iuravit) *per indicar el jurament.* - c. *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma* - d. *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma* - e. *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma* - f. *Indiquem amb [...] un espai en blanc per al prenom* - g. *Al marge superior* Dampnatum de partium voluntate cum non venerit ad effectum die iovis XVI^a, anno predicto M CCC XC tertio, presentibus testibus Guillermo Colom, campsore, et Iacobi Vitalis, scriptore.

6

1394, abril, 27. Barcelona.

Francesc Joan, convers, i Pere Llorenç, porter del rei, actors dels jueus i conversos absents de la ciutat de Barcelona, signen àpoca a Esteve Salvador, ciutadà de Barcelona, de 50 lliures que són el preu d'una casa derruïda venuda al dit Esteve Salvador.

AHPB, Arnau PIQUER, *Manual*, 1393, desembre, 25 – 1394, juliol, 3, fol. 54v

Apocha^a facta per Franciscum Iohannis, conversum, et Petrum Laurencii, portarium, actores iudeorum et conversorum absentium civitatis Barchinone, Stephano Salvatoris, civi Barchinone, de quinquaginta libris, quarum precio ipsi dicto nomine vendiderant eidem Stephano et suis quoddam hospicium dirutum, quod erat Ferrarii de Gualbis, converso, absentis. Et debet dictari iuxta instrumentum venditionis.

Testes: Petrus Sala, notarius, et Guillelmus de Rivo, scriptor Barchinone.

Item,^b dicti actores^c tradiderunt possessionem dicto Stephano de hospicio antedicto, ita quod immiserunt eum intus dictum hospicium et tradiderunt ei claves et immiserunt eum intus dictam possessionem.

a. *Al marge esquerre* est in libro venditionum - b. *Al marge esquerre* est in libro venditionum - c. *Segueix ratllat* firmarunt.

7

1398, octubre, 24. Barcelona.

Francesc Joan, convers, curador dels béns dels conversos i jueus morts, absents o menors, ciutadà de Barcelona, ven a Joan des Pla, lligador de llibres convers, ciutadà de la dita ciutat, un obrador que era de Issach Ardit, convers, absent, pel preu de 50 lliures barcelonines.

AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale undecimum*, 1398, juny, 8 – 1399, juliol, 12, fol. 34.

Vendicio facta per Franciscum^a Johannis, conversum, curatorem^b conversorum et iudeorum et pupillorum absencium vel mortuorum^b civitatis Barchinone *et cetera*, Iohanni dez Pla, ligatori librorum, converso civitatis Barchinone, de quodam^c operatorio cum quodam portali in carraria publica aperiendi, quod Issach Ardit, olim iudeus, nunc vero conversus, absens, habet et possidet *et cetera*. Et tenet per certos dominos *et cetera* ad censum trium morabatinorum *et cetera*, precio quinquaginta librorum *et cetera*. Et pro hiis *et cetera*.

Ad hec ego, Dominichus^d Cohaneri, comissarius *et cetera* predictis consentio *et cetera*.

Ad hec nos Petrus^e Oliverii et Pachasius^f Sabaterii, curritores *et cetera*.^g

Testes: Raymundus dez Camp,^h mercator, Petrus Portella, causidicus, et Petrus Amati, scriptor, cives Barchinone. Et firme dictorum curritorum, qui firmarunt die mercurii, XXX^a die presentis mensis octobris: Petrus Amati et Stephanus Sabaterii, scriptores Barchinone.

a. *Damunt el nom dues ratlletes obliqües per indicar la ferma* - b. civitatis Barchinone *interlineat* - c. *Segueix ratllat hospicio* - d. *Damunt el nom les dues ratlletes de la ferma* - e. *Damunt el nom les dues ratlletes de la ferma* - f. *Damunt el nom les dues ratlletes de la ferma* - g. *Tot l'instrument ratllat amb una ratlla vertical* - h. *Segueix ratllat Petrus*.

8

1399, març, 11. Barcelona.

Pere Llorenç, ciutadà de Barcelona, curador nomenat per Domènec de Coaner, comissari dels negocis del call jueu de Barcelona, reconeix haver rebut de Joan des Pla, llibreter, convers, ciutadà de Barcelona, 50 lliures que són el preu d'un obrador a ell venut per Francesc Llorenç, convers, també curador dels béns dels conversos i jueus.

AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale undecimum*, 1398, juny, 8 – 1399, juliol, 12, fol. 70v.

Die martis, XI^a die martii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o nono.

Ego Petrus^a Laurencii, civis Barchinone, curator datus per honorabilem Dominicum Cohanerii, comissarium negotiorum Callis iudayci Barchinone, de consensu dicti comissarii confiteor et recognosco vobis Iohanni de Pla, libraterio, converso, civi Barchinone, quod solvistis michi illas quinquaginta libras Barchinone, pro quibus Franciscus Iohannis, olim conversus, ut curator predictus, vobis vendidit quoddam operatorium *et cetera*. Quam quantitatem solvistis nobis in hunc modum: quod soluto laudemio et missonibus residuum, quod est XXXX libre, fecistis nobis dici in tabula cambii Anthoni Rebosterii, camporis. Et ideo renuntiando *et cetera*.

Testes: venerabilis Martinus ça Riera, mercator, Berengarius Colomerii, operator pannorum lane, et Petrus Simon, perterius domini regis, cives Barchinone.^b

a. *Damunt el nom dues ratlletes obliqües per indicar la ferma* - b. *Tot l'instrument ratllat amb una ratlla vertical*

1399, agost, 23. Barcelona.

Pere Llorenç, curador dels béns dels jueus i conversos de l'antic call de Barcelona, nomenat per Domènec Coaner, comissari dels negocis del call jueu de Barcelona, reconeix haver rebut de Bartomeu Bernés, porter del rei, ciutadà de Barcelona, curador designat pel veguer de Barcelona dels béns de Francesc Ferrer, ciutadà de Barcelona, absent de dita ciutat, 50 sous, pertanyents a la dita cura per avinença feta sobre 94 sous i 6 diners que Francesc Ferrer devia a Bonsenyor Gracià, difunt, jueu de Barcelona.

AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale duodecimum*, 1399, juliol, 14 – 1400, desembre, 21, fol. 9r.

Ego Petrus^a Laurentii, civis Barchinone, curator datus, constitutus et assignatus per venerabilem Dominicum Cohanerii, comissarium negotiorum Callis Iudayci Barchinone, bonis iacentibus indefensis conversorum et iudeorum ac absentium olim Callis Iudayci Barchinone, prout de mea cura plene constat instrumento [...],^b nomine predicto confiteor et recognosco vobis Bartholomeo Bernés, porterio domini regis, civi dicte civitatis, curatori per honorabilem vicarium Barchinone dato, constituto et assignato bonis iacentibus indefensis que fuerunt Francisci Ferrarii,^c civis Barchinone, absentis a dicta civitate, quod de bonis dicte cure solvistis michi bene et plenarie ad meam voluntatem quinquaginta solidos Barchinone ex compositione seu avinentia inter vos et me facta ex illis XCIII solidis et sex denariis, quos dictus Franciscus Ferrarii debebat Issacho Bonsenyor Graciani, quondam, iudeo dicte civitatis, cum scriptura tertii inde facta in curia baiuli Barchinone, XII^a die ianuarii, anno XC^o primo. Et ideo renuntiando *et cetera*.

Testes: venerabilis Bernardus Massagerii, alias ça Rovira, Vincentius Xifré, Petrus Amari et Stephanus Sabaterii, scriptores, cives Barchinone.

a. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per indicar la ferma* - b. *Indiquem amb [...] un espai en blanc per al notari i datació* - c. *Segueix ratllat quondam*.

1400 [...]. Barcelona.

Clàusula íntegra que hom havia d'incloure en tots els instruments de venda referents a les propietats situades al call de Barcelona.

AHPB, Bernat NADAL, *Tercium manuale vendicionum anni a nativitate Domini millesimi CCCC* 1400, juny, 22 – 1402, juny, 9, foli solt.

Clàusula que fa a metre en les vendes qui's fan de les propietats del Cayll.

Et teneo per venerabilem Iacobum Columbi, civem Barchinone, filium venerabilis Guillelmi Columbi, olim camporis, civis dicte civitatis, ut proprietarium succedentem in hiis ipsi patri suo, et per ipsum Guillelmum Columbi ut usufructuarium tantum in firmis, fatiscis et laudimiis inde provenientibus de tota vita ipsius Guillelmi Columbi tantum et post

mortem ipsius Guillermi ex toto per dictum Iacobum Columbi, et sub dominio et alodio ipsius Iacobi Columbi et suorum, salvis tamen semper in et super predictis que vobis vendo censu, iure et dominio *et cetera* dicti venerabilis Iacobi Columbi et suorum. Qui census est *et cetera*.^a

Et est sciendum quod firme, fatice et laudimia racione dictorum morabatinorum provenientes et provenientia sunt^b est et esse debent dicti Guillermi Columbi de tota vita sua tantum racione retencionis inde per ipsum facte in donacione, quam de dictis morabatinis inter alia fecit dicto Iacobo Columbi, filio suo, post obitum vero dicti Guillermi Columbi. Ipse firme, fatice et laudimia sunt et esse debent dicti Iacobi Columbi et suorum, ut in instrumento de dicta donacione facto seu recepto in posse Arnaldi Piquerii, notarii publici Barchinone, vicesima nona die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o nonagesimo octavo, hec et alia lacius continentur.

a. *Al marge dret tot* - b. *Segueix ratllat est*.

11

1400, juny, 30. Barcelona

Pere Llorenç, ciutadà de Barcelona, curador dels béns dels jueus absents i difunts de la ciutat de Barcelona, nomenat per Domènec Coaner, comissari, administrador i jutge ordinari sobre els negocis de l'aljama jueva de la ciutat de Barcelona i dels conversos, per aquesta causa curador dels béns d'Astruga, jueva, absent, vidua de Iacob Millan, jueu de Barcelona, i procurador de Clara, conversa, muller de Brenguer de Cortil, convers, reconeix haver rebut de Gilabert de Riera, de la parròquia de Sant Andreu del Palomar, fill de Guillem Riera, difunt, de la mateixa parròquia, 24 lliures pel preu d'un violari de 8 lliures de pensió anual, que Pere Riera, de la parròquia de Sant Andreu del Palomar, fill de Pere Riera, difunt, de la mateixa parròquia, van vendre a la dita Astruga i que després va ser cedit a la dita Clara.

AHPB, Bernat SANS, *Manual*, 1400, març, 31 – 1400, setembre, 25, fol. 51v.

Petrus^a Laurentii, civis Barchinone, curator datus, constitutus et assignatus per venerabilem Dominicum Cohanerii, civem dicte civitatis, comissarium et administratorem ac iudicem ordinarium in et super omnibus et singulis negotiis civilibus aljame iudeorum Barchinone et eius singularium, tam ad fidem catholicam conversorum quam etiam adhuc iudeorum,^b tangentibus quovis modo, per illustrissimum dominum regem deputato et ordinato, prout de dicta comissione et administratione constat per quandam litteram papiream patentem ipsius domini regis eiusque sigillo secreto in dorso sigillatam, datam Barchinone, XV^a die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o septimo, bonis omnium iudeorum et iudearum dicte aljame et eius singularium, tam absentium quam defunctorum, inter quos in instrumento cure subscripte est nominata Astruga, uxor Iacob de Millan, quondam, iudei Barchinone, que Astruga pro nunc est absens a tota terra et dominatione dicti domini regis, prout de ipsa mea cura constat instrumento publico inde facto in posse discreti Bernardi Rubei, auctoritate illustrissimi domini regis Aragonum notarii per totam terram et dominationem eiusdem, XXV^a die febroarii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o nono, cura-

torio predicto, et ut procurator etiam ad hec et alia constitutus a domina Clara, uxore Bengarii de Cortilio, conversi, civis Barchinone, ut constat de ipsa procuracione instrumento facto in posse discreti Bernardi Rubei, notarii, XV^a die aprilis, anno proxime dicto, que domina Clara^c habebat cessionem in una pensione pro violario subscripto debita in anno nativitatis Domini M^o CCC^o XC^o secundo, confiteor et recognosco vobis Gilaberto Riarie, de parrochia Sancti Andree de Palomario, filioque Guillermi Riarie, quondam, de eadem parrochia, quod, facta compositione inter me dictis [...],^d de voluntate tamen dicti Domini Cohanerii et vos dictum Gilabertum^e et sub [...] etiam quod vobis facerem cessionem subscriptam, solvistis michi nominibus predictis viginti quatuor [...] pro toto pretio^f sive proprietate cum omnibus pensionibus debitis et debendis occasione illius violarii pensionis octo librarum Barchinone, quod Petrus Riarie, de parrochia Sancti Andree de Palomario, filius Petri Riarie, quondam, de dicta parrochia, vendidit dicte Astrugue, solvendo anno quolibet in festo Sancti Martini, de vita dicte Astrugue et dicti Iacob de Millan, quondam, viri sui. In et pro quo violario dictus Guillermus Riarie, pater vestri dicti Gilaberti, et Bernardus Riarie, eius frater, intervenerunt fideiussoris [...] obligati. De qua venditione fuit factum instrumentum in posse Nicholai de Fabrica [...] Barchinone, XII^a die novembris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LXXV°, quod ad presens inveniri [...] potest, quodque, casu quo inveniatur, volo esse cassum *et cetera*, salva tamen vobis cessione subscripta. Renuntio et absolvo dictum violarium et omnes pensiones debitas et debendas [...], eo quia ante actum et in actu solutionis dictarum XXIII^a librarum fuit actum et [...] subscriptam vobis facerem cessionem. Idcirco cedo vobis omnia iura michi pertinentia contra^g Petrum Riarie ac dictum Bernardum Riarie, fideiussores. Quibus iuribus *et cetera*. Constituens *et cetera*. [...] sine evictione *et cetera*.

Testes: Iohannes Bertrandi, Guillermus Pujolli, causidici, et Petrus Oruga, cives Barchinone.

a. *Damunt el nom, dues ratlletes obliques per indicar la ferma* - b. singularium *al ms* singulares - c. *Segueix ratllat de bon* - d. *Indiquem amb [...] la part del text il·legible per un estrip en el foli del protocol* - e. *Segueix ratllat solvistis michi* - f. *Segueix ratllat dicti cuiusdam viola* - g. *Segueix ratllat scilicet p.*

12

1402, abril, 29. Barcelona

Ramon de Rosanes, corredor d'orella, ciutadà de Barcleona, dit abans de la seva conversió Caravida sa Porta, renuncia a la sentència dels comissaris segons la qual els creditors havien de restar de tot deute 5 sous i 6 diners per lliura.

AHPB, Antoni ESTÀPERA, *Manual* 1402, abril, 13 – 1402, novembre, 22, fol. 13r-v.

Ego Raymundus^a de Rosanis, curriotr auris, civis Barchinone, olim iudeus, ad fidem conversus, qui ante dictam conversionem nominabar Caravida ça Porta, minor dierum, iudeus dicte civitatis, attendens post sequatam persecutionem iudeorum et destructionem Callis Iudayci Barchinone, inter creditores aliame et universitatis dicti Callis iudeorum seu conversorum olim iudeorum dicti Callis, qui tunc supererant, parte una, et ipsos conversos,

parte ex altera, fuisse sententiatum et declaratum per venerabilem Felippum de Ferrariis, Guillelmum de Busquetis et Iacobum Pastoris, nunc commissarios regios et arbitros et arbitratores tunc per ipsos creditores et conversos electos, quod quilibet creditorum predictorum dimitteret et remitteret de suo debito quinque solidos et sex denarios pro qualibet libra sui debiti memorati, ego itaque volens quoad hec premissa sententie renuntiare et gratie etiam quinque solidorum et sex denariorum predictae, idcirco gratis et ex certa scientia convenio et promitto vobis dicte Thomede Periç, uxori magistri March, ab hac civitate, diu est, absentis, quod ego de dicta gratia seu sententia non gaudebo in illo censulai mortuo pensionis centum et decem solidorum monete Barchinone de terno, quos ego quolibet anno, XVII die mensis decembris, vobis facio atque presto ratione venditionis quam pretio mille centum solidorum vobis feci cum instrumento inde facto per Bartholomeum Exemeno, notarium, XVII die decembris, anno a nativitate Domini millesimo CCC^o octuagesimo nono, ut in eo latius continetur. Immo de tota pensione quolibet anno sive termino et eius pretio in casu luitionis seu redemptionis eiusdem vobis et vestris plenarie et integre sine aliqua diminutione respondebo et satisfaciam. Et obligo bona mea. Et iuro *et cetera. Fiat large.*

Testes: Marcus sa Closa, curritor auris, Petrus Torroni et Anthonius Cusí, scriptores, cives Barchinone.

a. *Damunt el nom dues ratlletes obliqües per indicar la ferma* - b. quolibet *interlineat.*

13

1403, abril, 3. Barcelona

Pere Llorenç, ciutadà de Barcelona, curador constituït per Domènec Coaner, comissari, administrador i jutge ordenat sobre tots i singulars negocis de l'ajama dels jueus de Barcelona i dels conversos, reconeix haver rebut de Francesc Serra, àlies Lart, de la parròquia de Sant Cebrià de Tiana, 11 lliures i 20 sous, de les 17 lliures i 15 sous i 6 diners, que Arnau Lart i la seva muller debien a Bonsenyor Gracià, difunt, jueu de Barcelona, amb dues escriptures de terç.

AHPB, Francesc de MANRESA, *Manual*, 1401, setembre, 21 – 1403, juliol, 4, fol. 116r-v.

Ego^a Petrus^b Laurentii, civis Barchinone, curator datus, constitutus et assignatus per Dominicum Cohanerii, civem Barchinone, commissarium et administratorem ac iudicem ordinarium in et supser omnibus et singulis negotiis civilibus aliame iudeorum Barchinone et eius singularium, tam ad fidem catholicam conversorum quam adhuc etiam iudeorum, tangentibus quovis modo, per illustrissimum dominum regem specialiter deputatum et ordinatum, prout de dicta commissione constat per quandam papiri litteram ipsius domini regis eiusque sigillo sigillatam, datam Barchinone XV die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCC XLVII°, prout de ipsa cura constat per instrumentum publicum inde factum in posse Bernardi Rubey, notarii auctoritate illustrissimi domini regis Aragonum per totam terram et dominationem suam, XXV die febraioi, anno M^o CCC^o XCVIII^o, nomine predicto confiteor et recognosco vobis Francisco Serra, alias Lart, parrochie Sancti Cipriani de Tiana, quod ex illis decem et septem libris et XV solidis et sex denariis^c Barchinone, quas Arnaldus Lart et^d uxor dicte parrochie debebat cum duabus scripturis tertii contentis in curia venerabilis baiuli Barchinone, videlicet

/ una XII die marcii, anno M^o CCC LXXXVI, et altera XXXVIII die mensis marcii anni M^o LXXXVII, Bonidomino Graciano, quondam, iudeo civitatis Barchinone, solvistis michi iam dicto nomine, facta compositione de residuo, undecim libras Barchinone et XX solidos Barchinone, *los quals* vos bistraxistis ratione missionum per me factarum ratione predicta.^c De quibus undecim libris fecistis michi instrumentum pure comande, quod vobis trado sincerum et integrum. Et de quibus XI libris feci mentionem in pena dictarum tertii scripturarum. Et ideo facio vobis bonum et perpetuum finem, salva cessione infrascripta *et cetera*. Idcirco sine evictione et bonorum meorum obligatione do, cedo et mando omnia iura^s contra dictum Bernardum Lart seu bonorum detentores *et cetera*. Quibus iuribus *et cetera* Insuper *et cetera*. Et dico et mando scriptoribus curie dicti Baiuli quo solam presentem exhibitionem cancellent et annullent *et cetera*, quoniam ego cum presenti cancello et anullo *et cetera*. *Fiat large*.

Testes: Berengarius Eroles, cotonerius, Bernardus Serrra, cultor, civis, et Iohannes Blanch, scriptor Barchinone.

a. *Al marge esquerre* in libro - b. *Damunt el nom, dues ratlletes obliques per indicar la ferma* - c. dinariis, *al ms* denarios - d. *Segueix ratllat* eius - e. *los quals* vos bistraxistis *interlineat* - f. *Segueix ratllat* et ideo facio vobis - g. *Segueix ratllat* et cetera et quibus.

14

1404, juny, 19. Barcelona

Pere Granyana, notari de Barcelona, reconeix haver rebut de Guillem Negre, de la tresoreria del rei i comissari dels negocis dels conversos i jueus de l'antic call de la dita ciutat, mitjançant Pere Llorenç, 10 florins d'or d'Aragó, que són el seu salari dels mesos febrer, abril i maig, com a procurador dels creditors particulars del dit call. El sou anual és de 30 florins d'or d'Aragó.

AHPB, AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 – 1404, desembre, 21, fol. 46r.

Die iovis, XIX^a die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o quarto.

Sit^a omnibus notum quod ego Petrus Granyana, notarius Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Guillermo Nigri, de thesauraria domini regis, civi Barchinone, comissario negotiorum^b conversorum et iudeorum olim Callis Iudayci Barchinone, quod de peccunia dicte comissionis et per manus Petri Laurentii, qui ipsos michi tradidit vigore precepti per vos sibi die presenti facti,^c solvistis michi numerando bene et plenarie ad meam voluntatem decem florenos auri de Aragonia, michi debitos pro salario meo^d unius tertii anni, videlicet mensium febroarii, aprilis et madii anni presentis,^e ad rationem XXX florenorum pro anno, ex eo quia ut procurator creditorum particularium^f dicti Callis interveni in negotiis dicte comissionis. Et ideo renuntiando exceptioni peccunie non numerate et non solute et doli mali, facio vobis de predictis decem florenis presentem apocham de soluto in testimonium premissorum.

Actum est hoc Barchinone, XIX^a die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o quarto.

Sig+num Petri Granyana, predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt: Petrus Amati et Franciscus Bernardi, scriptores, cives Barchinone.

a. *Al marge esquerre* clausum traditum - b. *Segueix ratllat* callis iud - c. qui ipsos... presenti facti *interlineat* - d. salario meo *interlineat*. *Segueix ratllat* unius *i escrit sobre* quondam *ratllat* - e. *Segueix ratllat* quibus - f. *Segueix ratllat* dct.

15

1404, novembre, 15. Barcelona.

Pere Granyana, notari de Barcelona, reconeix haver rebut de Guillem Negre, de la tresoreria del rei, comissari dels negocis dels conversos i jueus de l'antic call de la dita ciutat, mitjançant Pere Llorenç, 10 florins d'or d'Aragó, que són el seu salari pels mesos de juny, juliol, agost i setembre com a procurador dels creditors particulars del dit call. El sou anual és de 30 florins d'or d'Aragó.

AHPB, Pere GRANYANA, *Manuale quintum decimum*, 1403, desembre, 17 – 1404, desembre, fol. 86r.

Die sabbati, XV^a die novembris, anno a nativitate Domini m^o CCCC^o quarto.

Sit^a omnibus notum quod ego Petrus^b Granyana, notarius infrascriptus,^c confiteor et recognosco vobis venerabili Guillermo Nigri, de thesauraria domini regis, civi Barchinone, comissario negotiorum conversorum et iudeorum olim Calli Iudayci Barchinone, quod de peccunia dicte comissionis et per manus Petri Laurencii, qui ipsos mithi tradidit vigore precepti por vos sibi die presenti facti, solvistis michi numerando bene et plenarie ad meam voluntatem, decem florenos auri de Aragonia, michi debitos pro salario meo unius tercii anni, videlicet mensium iunii, iulii, augusti et septembris proxime preteritorum, ad rationem XXX florenorum pro anno,^d ex eo quia, ut procurator creditorum particularium dicti Calli, interveni in negotiis dicte comissionis. Et ideo renuntiando exceptioni peccunie predicte non numerate et non solute et doli mali, facio vobis de predictis decem florenis presentem apocham de soluto in testimonium premisorum.

Actum est hoc Barchinone, XV^a die novembris, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o quarto.

Sig+num Petri Granyana, predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt: Guillelmus Salvatella, scriptor, et Petri de Camprodon, sederius, cives Barchinone.^e

a. *Al marge esquerre* clausum traditum - b. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per indicar la ferma.*
- c. infrascriptus *interlineat*. - d. *Segueix ratllat* et - e. *Tot l'instrument ratllat amb tres ratlles verticals.*

16

1407, agost, 4. Barcelona.

Ramon de Guaiters, notari ciutadà de Barcelona, procurador de Guillem Negre, de la tresoreria del senyor rei, ciutadà de la dita ciutat, comissari i administrador general de tots i singulars negocis de l'aljama de l'antic call jueu de dita ciutat, cobrà dels testimonis de les últimes

voluntats de Sança, difunta, muller de Joan Sabatella, argenter, ciutadà de Barcelona, per mans de Francesc Quintana, prevere, i havent fet composició entre els dits testimonis i la comissió, 88 sous dels 103 sous i 6 diners que la dita Sança debia a mestre Saltell Cabrit, difunt, metge jueu de Barcelona, amb escriptura de terç. En la redacció del present document estaven presents Arnau Baró, mercader, i Jaume Just, notari, procuradors i assessors dels creditors de l'antiga aljama dels jueus.

AHPB. Joan FERRER, *Primum manuale*, 1405, juliol, 14 – 1408, agost, 4, fol. 91.

Ego, Raymundus^a Guayters, notarius, civis Barchinone, procurator ad hec et alia constitutus a venerabili Guillermo Nigri, de thesauraria domini regis, civis Barchinone, comissario et administratore generali omnium et singulorum negociorum civilium aljame olim^b Callis iudeorum dicte civitatis, per dominum regem specialiter deputato et assignato cum sua littera data Sugurbii, XV die iunii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o tercio, presentibus, instantibus et consencientibus ac requirantibus venerabilibus Arnaldo Baronis, mercatore, et Iacobo Iusti, notario, civibus dicte civitatis, procuratoribus assertis diversorum creditorum dicte olim aljame, prout de ipsa procuracione ac aliis predictis constat instrumento publico inde acto Barchinone, XI^a die marcii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o septimo, clausoque per discretum Petrum Salom, illustrissimi domini regis Aragonum scriptorem et auctoritate regia notarium publicum per tota terram et dominacionem eiusdem, nomine predicto, de consensu et voluntate dicti venerabilis Guillermi Nigri, confiteor et recognosco vobis venerabilibus manumissoribus testamenti seu ultime voluntatis domine Sancierie, quondam, uxoris Iohannis Çabatella, argenterii, civis dicte civitatis, quod, facta compositione et avinencia ex illis centum tribus solidis et sex denariis Barchinone, de quibus dicta Sancieria, dum vivebat, fecit et firmavit tercii escripturam in libro curie venerabilis vicarii Barchinone, XXVI^a die augusti, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LXX° nono, magistro Saltell Cabrit, medico, iudeo Barchinone, numeravistis et solvistis michi per manus vestri dicti Francisci Quintana, presbiteri, octuaginta octo solidos dicte monete. Et ideo renuntiando *et cetera*. Et nichilominus cum presenti dictam tercii escripturam cancello *et cetera*. Ad hec ego Guillermus Nigri, predictus, consentio *et cetera*.

Testes quoad firmam dicti Raimundi Guayters: discretus Iohanes de Trilea, notarius, et Guillermus dels Archs, cives Barchinone. Et quoad firmam dicti Guillermi Nigri: discretus Petrus Çalom, notarius, et Bernardus de Rubió, comorantes cum dicto venerabili Guillermo Nigri.

a. *Damunt el nom, dues ratlletes obliqües per indicar la ferma.*- b. *Callis interlineat* - c. *Damunt el nom, les dues ratlletes de la ferma.*